

Byla blízko! Zátopkův zlatý hatrick se pokusila v Paříži napodobit úspěšná atletka

19.9.2024 - Luboš Brabec | Česká olympijská

Tři zlaté medaile Emila Zátopka za vítězství na tratích 5000 m, 10 000 m a maratonu v Helsinkách 1952 jsou jedním z největších výkonů olympijské historie. Po zásluze byl tehdy v několika anketách vyhlášen nejlepším sportovcem světa.

Přitom původně s takovými ambicemi do Finska necestoval. Ještě v zimě si dal údernický závazek, že získá dvě zlaté medaile – inu, taková byla doba – a pokud všechno klapne podle představ, zkusí i maraton. Tedy trať dlouhou 42 195 metrů, kterou do té doby nikdy v závodě neběžel.

Byl jasným favoritem na desítce, kde obhajoval zlato a od roku 1948 nebyl poražen, navrch byl světovým rekordmanem. V závodě to potvrdil: před druhým Alainem Mimounem z Francie měl komfortní náskok víc než patnácti vteřin.

U pětky už si on ani experti tak jistí nebyli. Od Londýna, kde získal stříbro, mu vyrostla konkurence a půldruhého měsíce před OH obsadil na závodech v Kyjevě „až“ třetí místo za domácími Vladimírem Kazancevem a Nikiforem Popovem. V necelých třiceti letech pro něj bylo na nejrychlejší z vytrvaleckých štek stále těžší držet krok s mladšími.

Navíc světové soupeře až tak dobře neznal. S nepřítelí velkou nadsázkou se dá říct, že s nimi soupeřil spíš na dálku. V letech 1950-53, tedy v časech vrcholné studené války, se Zátopek dostával na Západ pouze výjimečně. Většinou do Finska, které bylo neutrální a nepřijímalo uprchlíky z východní Evropy, a v roce 1950 ještě startoval na mistrovství Evropy v Bruselu, tam chybět nemohl. Jinak závodil hlavně doma, případně v Sovětském svazu, Polsku, NDR, Maďarsku.

Kvůli tomu všemu v kvalifikaci šetřil síly. Věděl, že se nemusí honit za skvělým výkonem, bohatě mu postačí skončit ve svém rozběhu do pátého místa. Nakonec byl třetí – s časem 14:26,0 mu celkově patřila desátá příčka.

Finále pětky bylo však úplně jiným představením. Závodem, který Zátopek později označí za možná svůj nejlepšího. Byla to taktická bitva, o medailistech se rozhodovalo až v posledním kole. Na tři cenné kovy byli čtyři adepti – kromě něj ještě Herbert Schade (Západní Německo), Chris Chataway (Velká Británie) a už zmíněný Alain Mimoun.

V jedné chvíli se všichni dostali před něj, ale Zátopek nerezignoval. Dvě stě metrů před cílem nastoupil a zastavil se až v cíli, v olympijském rekordu 14:06,6.

„Vložil jsem do toho všechny zbytky energie. Předběhl jsem je v zatáčce. Žádný nemohl přidat. Upaloval jsem, co jsem mohl. Tak jsem vyhrál i tento závod,“ popisoval bez velkých emocí druhé helsinské zlato v knize Můj trénink a závodění. Do maratonu, který byl na programu 27. července 1952, nastupoval už s klidnějšími nervy. Měl splněno a mohl jenom překvapit.

V tréninku byl sice zvyklý běhat i pořádně dlouhé štreky, ale maraton na silnici a se soupeři je přeci jenom něco jiného. Neměl moc velké ponětí o ideálním tempu, proto se rozhodl držet nejzkušenějšího ve startovním poli, neoficiálního světového rekordmana Jima Peterse. Teprve když Angličan začal tuhnout, vydal se dopředu a od pětadvacátého kilometru už běžel sám. Do cíle dorazil první a doběhl si nejen pro třetí zlatou medaili, ale vyhrál i v dalším olympijském rekordu (2:23:02).

Příběh se všemi detaily najdete nejen v zátopkovských biografiích napsaných v poslední dekádě, ale i ve filmu Zátopek (2021) nebo slavné črtě Oty Pavla Jak to tenkrát běžel Zátopek z knihy Plná bedna šampaňského.

Byla to pochopitelně světová senzace. Olympijská historie sice znala případy běžců středních a dlouhých tratí, kteří získali na jedné Hrách tři zlaté medaile. Přesněji byli dva a oba z Finska: Hannes Kolehmainen (5000 m, 10 000 m a kros v roce 1912) a Paavo Nurmi (1500 m, 5000 m, kros jednotlivců i týmů v roce 1924). Ale ani jeden nevyhrál maraton, královskou disciplínu královny sportu.

Od té doby nikdo Zátopkův výkon nezopakoval. I on však měl svým způsobem štěstí. Narodit se o dvacet let později, nebo klidně jenom o deset, už by to měl mnohem těžší.

V jeho éře byly vytrvalostní sporty doménou Evropanů, konkurence byla omezená. Africké země jednak většinou ještě bojovaly o nezávislost a jednak neměly zdaleka optimální podmínky pro sportovní rozvoj. Ten přišel později s importovaným know-how, ze starého kontinentu i z USA.

Však když v roce 1956 poprvé keňští vytrvalci vyrazili na olympiádu, měli k medailím dost daleko. Na pětce chybělo sedmému Nyandiku Maiyovi téměř pětadvacet vteřin a maratonec Kanuti Sum skončil třetí od konce, v závěru výsledkové listiny mu společnost dělali i dva Etiopané.

Od šedesátých let už konkurence výrazně rostla. Všechny tři zlaté maratonské medaile v dekádě získali Etiopané (Abebe Bikila a Mamo Wolde), na dráze se prosazovalo stále víc Keňanů, ale i Tunisánů nebo Tanzánců.

Jak se zlepšovaly výkony a zdokonalovaly tréninkové metody, tak se zvyšovala i specializace jednotlivých běžců. Podávat v jedné sezoně světové výkony na pětce i maratonu bylo stále obtížnější, ne-li téměř nemožné. I kombinace desítka/maraton na podnicích typu OH nebo MS je dnes u elity celkem vzácná.

Navíc zhruba do počátku tohoto tisíciletí jinak vypadal i klasický „životopis“ vytrvalců: dokud měli rychlost, věnovali se dráze a krosům, k maratonu přecházeli až okolo třicítky. Až nová doba přinesla elitní maratonce s věkem lehce přes dvacet let (protože na silnici už lze vydělat hodně zajímavé peníze).

Vlastně jediný, kdo se seriózně pokusil Zátopkův výkon napodobit, byl finský běžec Lasse Virén na olympijských hrách v Montrealu 1976. Cestoval tam obhajovat zlaté medaile z pětky a desítky – a v Mnichově byl první po Zátopkovi, který něco takového dokázal. Teď k nim chtěl přidat ještě zlatou z maratonu.

Atletický program montrealské olympiády se od té helsinské v jedné zásadní věci lišil. Desítka měly i rozběhy, takže Viréna čekalo o deset kilometrů víc, pochopitelně v pořádném tempu. Během týdne to tedy bylo dvakrát 10 000 m plus dvakrát 5000 m, obě finále vyhrál. A pouhých osmnáct hodin po pětce ho čekal maraton! Pro připomenutí: Zátopek si mohl před maratonem dopřát třídní pauzu.

Také Virén nikdy předtím královskou trať neběžel. Vlastně neměl ani moc zkušeností se silničními závody. Půlmaratony se ještě konaly velmi vzácně a podle dostupných statistik pouze v roce 1972 absolvoval ve finském Morskemu závod na 25 kilometrů.

V Montrealu zvolil podobnou taktiku jako Zátopek ve Helsinkách. Držel se obhájce titulu Franka Shortera z USA a věřil, že mu to pomůže k úspěchu. Nasazené tempo však vydržel pouze do půlky trati. Potom mu špička utekla, přesto skončil na skvělém pátém místě, v čase 2:13:11. Pouze devět maratonců bylo v sezoně 1976 rychlejších.

Po olympijských hrách se mezi experty debatovalo, jestli je to – vzhledem k výše zmíněným okolnostem – výkon na úrovni Emila Zátopka, nebo ho navzdory chybějící zlaté medaili z maratonu dokonce nepřevyšuje. Relevantní argumenty jistě měly obě strany.

Po Virenovi ještě olympijské double na pětce a desítce získali Mirus Yifter (Moskva 1980), Kenenisa Bekele (Peking 2008) a Mo Farah (Londýn 2012 a Rio 2016). Jak obtížný kousek to je, o tom nejlíp vypovídá skutečnost, že ani takový fenomén jako Haile Gebrselassie se o něj nepokusil. V dobách největší slávy, tedy v Atlantě 1996 a Sydney 2000, se soustředil pouze na desítku, byť na poloviční trati byl také světovým rekordmanem.

Yifter, Bekele ani Farah se dvě zlaté medaile nepokusili vylepšit úspěšným maratonem. Zrovna u Bekeleho, který je dnes majitelem třetího nejrychlejšího maratonského času historie (2:01:41), je to možná škoda. Nikdy se nedozvíme, zda bylo v jeho silách dokázat něco podobného jako Zátopek. Jenže v Pekingu by musel zvládnout drastickou nálož. Jeden den večer ve 20.10 finále pětky, druhý den ráno v 7.30 start maratonu. Tedy pauza jedenáct hodin...

Farah je zase důkazem, že ani skvělá výkonnost na pětce a desítce není zárukou mimořádně úspěšné maratonské kariéry. Běžel čtyři maratony a jeho osobákem je výkon 2:05:11, což v roce 2018 stačilo pouze na jedenácté místo sezonních tabulek.

Podaří se tedy někomu zopakovat Zátopkův počín, nebo je to nepřekonatelný výkon? Na 99 procent platí druhá varianta. Ale jak říká známý bonmot, každý výkon je nepřekonatelný pouze do doby, než ho někdo překoná.

Aktuálně je proti především program olympijských soutěží. Například letos v Paříži se mužský maraton a 5000 m běžel v jednom dni... To nezvládne nikdo. Tedy uběhnout to jistě lze, ale s nulovou šancí na úspěch. Navíc na rozdíl od Zátopkových a Virénových dob nemůže olympijský maraton běžet žádný debutant, je potřeba se regulérně kvalifikovat předepsaným výkonem a tomu i přizpůsobit přípravu.

Pokud pomineme problémy s programem a dáme na miský vah jenom výkonnost atletů, teoreticky nejbliž k vytrvaleckému hattricku měla Sifan Hassanová, rodačka z Etiopie reprezentující Nizozemsko. Už před třemi roky v Tokiu vyhrála pětku a desítku, k nim přidala bronz na patnáctistovce.

Pak začala běhat i maratony, a také skvěle. V loňském roce ji dokonce ve světových tabulkách patřilo sedmé místo na 1500 m, šesté na 5000 m, druhé na 10 000 m a druhé v maratonu. V Paříži měla výhodu, že na zátopkovských distancích je program u žen o něco snesitelnější, nejkratší pauza mezi dvěma závody by činila 35 hodin.

Sifan Hassanová se letos ve Francii ikonickému výkonu legendárního českého běžce letos velmi přiblížila. V závodech na 5000 a 10 000 metrů ale nezopakovala zlatý double z Tokia, když doběhla shodně třetí. Maraton, který loni běžela poprvé, ale v dramatickém finiši vyhrála o 3 vteřiny před Tigst Assefaovou z Etiopie. Hassanová tak získala celkově už šestou olympijskou medaili. Jako jediná má medaile ze všech tratí od 1500 metrů po maraton. „Když jsem doběhla, cítila jsem úlevu. Je to neuvěřitelné. Nikdy jsem nic takového nezažila. Nemohla jsem přestat slavit. Jsem olympijská vítězka!“

<https://www.olympijskytym.cz/article/byla-blizko-zatopkuv-zlaty-hatrick-se-pokusila-v-parizi-napodobit-uspesna-atletka>